МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(18)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Саєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Кривобороденко Г. П., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Поляков О. М., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, проф., Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Джинчарадзе Н. Г., д-р філос. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Охременко О. Р., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., канд. юрид. наук

М43 **Міжрегіональна Академія управління персоналом.**
Наукові праці МАУП / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —
ISBN 966-608-120-2

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. — Вип. 2(18). — 372 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст. —
ISBN 978-966-608-923-9

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник "Наукові праці МАУП" зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України "Наукові праці МАУП" визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2
ISBN 978-966-608-923-9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

Ангелін Г. Д., Глушаков С. В.
Сутність та особливості розвитку глобальних інтеграційних процесів 133

Ташков Нако, Сафонова-Кравченко А. С.
Основні теоретичні підходи до з'ясування феномена економічної інтеграції 138

Масалковська Л.
Сучасні проблеми моделі ринку страхових послуг у Македонії 146

Дамиров Я.
Иностранные инвестиции как фактор развития страны (на примере Азербайджана и Украины) 151

Шепель О. Г.
Реформування системи установ соціального захисту населення в Миколаївській області та необхідність підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери 158

Годлевский Ю. Г.
Управление формированием роста профессиональной компетенции персонала в предпринимательских организациях 163

Осипенков В. С.
Структурирование интереса как методологическая основа его моделирования 170

Губаль Л. М.
Управління персоналом як стратегічна функція і фактор конкурентоспроможності організації 177

Матковський А. В., Захожай В. Б., Захожай К. В.
Статистичне оцінювання ефективності структурної політики щодо формування доходів місцевих бюджетів України 182

Давиденко А. П.
Роль інформаційного ринку в економічній системі держави 188

Захожай В. Б., Головач Н. А., Захожай О. А.
Статистичне оцінювання економічної привабливості (на прикладі інвестиційної привабливості) 195

Захожай В. Б., Головач Н. А., Казак О. О.
Статистичне оцінювання і прогнозування ринку банківських послуг 199

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 205

Карнаух А. А.
Процес політичної соціалізації студентської молоді як об'єкт політологічного аналізу 205

Чайка Н. Г., Кваша Є. В.
Соціальні проблеми молоді як основні завдання державної молодіжної політики 210

Морозова О. О.
Теоретичні аспекти дослідження політичної культури 214

Юсеф Н. Н.
Специфіка і цінності релігії та політичної культури мусульманських і немусульманських країн 218

Погорєлова І. С.
Американсько-українські відносини у 90-ті роки XX століття: політичний аспект 223

Храмов О. В.
Политическая культура молодежи как условие развития политической системы Украины 230

Назем Дауд
Регионально-международный аспект курдской проблемы 233

Ткач В. Ф.
Тероризм і релігійний екстремізм як форма ісламського політичного процесу (на прикладі Центральної Азії) 237

Українська О. В.
Реформа системи шкільної освіти в контексті політичної спеціалізації в арабських країнах 241

Охонько Т. О.
Вплив популярної культури на формування політичної культури молоді в сучасній Україні 248

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 253

Цибух Л. М.
Дослідження взаємозв'язку стилю мислення і типу особистості студентів-психологів 253

Гусєв А. І.
До питання побудови експериментальної моделі вимірювання феномена толерантності до невизначеності 257

Мельничук О. Б., Чепорнюк Є. Г.
Вплив паттернів поведінки на професійну мотивацію студентів-психологів 263

Кравченко І. М., Білоус А. О.
Характеристика виявлених у державних службовців головних детермінант української ментальності 269

Кваша О. Р.
Соціально-психологічні особливості рівнів відповідальності студентів — майбутніх учителів 275

Калуцька О. В.
Особливості соціально-психологічного клімату вищого недержавного закладу освіти 280

Проценко О. В.
Деякі аспекти підготовки майбутніх учителів до формування громадянської позиції учнів 286

Садова М. А.
Потенціал самореалізації особистості як предмет психологічного дослідження: методологічні аспекти 291

Літвак К. А.
Психічні процеси у ході засвоєння іноземної мови 295

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 301

Шашкова-Журавель І. О.
Характеристика міжнародно-правових аспектів захисту праці найвразливіших категорій осіб 301

Моршнєв Є. І.
До проблеми правового забезпечення виконавчого провадження 306

Низенко Е. І.
Організаційно-методичні особливості підготовки в юридичних навчальних закладах фахівців з безпеки підприємництва 312

Белов С. Н.
Создание международно-правовой структуры расчетов в международных экономических организациях 319

Кісілевич-Чорнойван О. М.
Міжнародне інформаційне право: основні категорії 323

Яковлева В. В.
Проблема соціального призначення держави: історико-правовий аспект 331

Мартинюк В. О.
Види державного контролю на ринку цінних паперів України 336

Маринич Л. В.
Проблеми нормування робочого часу: історико-правовий аспект 342

Раджабов О. Ш.
Наукові концепції щодо захисту прав дитини 346

Озель В. І.
Звичаєве право і закон у регулюванні шлюбно-сімейних правовідносин на українській території у складі Російської імперії (XIX — початок XX ст.) 354

Кулик К. Г.
Поняття доказів у цивільному процесі 359

Токар Б. М.
Динаміка концепції забезпечення зобов'язань у вітчизняному цивільному праві 364

Відомості про авторів 368

УДК 159.907+37.015.3+81'44

К. А. ЛІТВАК
Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПСИХІЧНІ ПРОЦЕСИ У ХОДІ ЗАСВОЄННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 2(18), с. 295–300

Досліджуються психічні процеси, безпосередньо задіяні під час оволодіння іноземною мовою. Встановлено, що самостійний розподіл студентів у мікрогрупи ґрунтується за принципом таких характеристик, як словниковий запас та однаковий його якісний показник, загальна схильність до типу мови, що засвоюється (усна або письмова), а також бажання бути лідером.

Незважаючи на численні дослідження розвитку знакових систем і створення самої теорії знакової системи, або теорії ієрогліфів, сьогодні не з'ясовано ще багато питань. Прагнення знайти загальні теоретичні підходи у вирішенні цієї проблеми привели до створення спеціальної науки — семіотики, теорії побудови, кодування і декодування спеціальних розділів лінгвістики, психології, педагогіки. Їх завдання зводяться до пояснення природи формування "знаку-символу" і встановлення механізмів, що забезпечують розпізнавання реального образу за адекватним йому знаком [7, *121*].

Будь-яке відображення зовнішнього середовища через наші органи почуттів є його моделлю. Ще І. Кант відзначав, що почуттєві враження можна кваліфікувати як "чуттєві знаки", які є ізоморфними за причинністю, оскільки детерміновані реальними джерелами. "Чуттєвий знак" є моделлю реального світу, а в нашому випадку залишається відкритим питання про повноту відображення реального образу через модель. Модель, що повністю наближається за своєю складністю до реального об'єкта, так само, як і через надмірне її спрощення, втрачає свою пізнавальну сутність.

Перебуваючи у постійній взаємодії з навколишнім середовищем, людина весь час зустрічається з потребою накопичення і передавання інформації. З перших днів життя ця потреба закріплює у свідомості індивіда найхарактерніші компоненти середовища, формує та фіксує їх у вигляді певного "знаку-символу".

Г. В. Плеханов стверджує, що достовірним є лише факт ізоморфізму між відчуттями та якостями об'єктивної реальності, водночас як питання про їх адекватність залишається осторонь. З боку фізіологічних процесів репрезентована інформація носить сигнальний характер, з боку ж психічних процесів — протилежний характер. Адекватність на фізіологічному і психічному рівнях відрізняється: у першому випадку вона вичерпується структурним ізоморфізмом, у другому — потребує якісної схожості або подібності, тобто якісного ізоморфізму [9, *28*].

У психології творчості при вивченні знакових систем виникла проблема, яка в філософії одержала назву "парадокс розвитку". Вона полягає в тому, щоб з'ясувати, як відбувається вихід за межі вже засвоєних знань на момент народження нових ідей та евристичного мислення. Ця проблема не розглянута остаточно, проте у психологічних дослідженнях існують дані, які дають змогу зробити висновок, що вона являє собою, по-перше, комбінаторику знаків і, по-друге, перекодування інформації. Останнє пов'язане з переходом у процесі рішення задач від однієї системи знаків або знакових моделей до іншої, яка є представником наступного, вищого рівня. У теорії знакових систем, що аналізувалася психологами, для відображення інформації й організації адекватної поведінки вперше вводяться поняття складності й рівня знаку.

Як доводять дослідження багатьох учених, мовний бар'єр виникає тому, що використовуються різноманітні "знакові" позначення одного й того ж об'єкта відображення, тобто оригіналу. У кожному випадку для зіставлення знакових понять або образів з різноманітних галузей знань

© К. А. Літвак, 2008

необхідно аналізувати їх відношення до оригіналу. В усіх випадках оригінал подається як предмет або процес, що відображується, тобто є об'єктом відображення.

Історичний нарис знакових теорій пізнання показує, що останні виникли в результаті абсолютизації визначеної сторони процесу пізнання. Такий процес відображається в понятті тотожності, а результат абсолютизації відмінностей — у понятті знаковості.

У сучасному розумінні знак визначається як матеріальний, чуттєво сприйнятий предмет, який у процесі пізнання і спілкування представляє інший предмет або явище, немовби заміщаючи його. Він використовується для сприйняття, збереження, перетворення і передання інформації про предмет або явище, які заміщає сам знак.

Вивчення природи формування мовлення, розпізнавання слів як звукових моделей неможливе без глибокого вивчення проблеми моделювання. Будь-яка галузь знань є певною моделлю зовнішнього світу. Вона надається у вигляді особливої системи знаків, що слугує мовою цієї науки [14, *9*].

Надалі будемо виходити тут з таких положень: образ — це результат пізнання об'єкта суб'єктом. Упорядкованість елементів об'єкта відповідає упорядкованості властивостей, зв'язків і відношень об'єкта-оригіналу. В образі відтворюється об'єкт-оригінал, але точніше відбиваються закономірності, що визначають упорядкованість його властивостей і зв'язків.

Знак — це предмет або явище, процес або дія, що виступають замість іншого предмета. Зв'язок між знаком і оригіналом характеризується тільки умовністю їх сполучення. Елементи знака не потребують однозначної відповідності елементам об'єкта-оригіналу. Про це можна судити за співвідношенням букв і слів, що не відтворюють мовленнєві звуки, позначувані ними, а є їх умовними замінниками.

Аналіз досліджень дає змогу стверджувати, що на цьому етапі задовільна класифікація знаків, яка була б побудована на психологічній основі, відсутня. Цей факт значно ускладнює, а іноді призводить до неможливості конструювання нових знакових систем.

Під час проведення досліджень часто необхідно спостерігати як сам процес, так і результат процесу розпізнавання знакових образів. Для визначення структури мови необхідно враховувати такі поняття як складність і рівень її організації. Найбільша трудність в організації проведених досліджень полягала у виборі базових характеристик, які повинні бути покладені в основу багатовимірного шкалювання. Спираючись на принцип інваріантості законів організації будь-якого рівня мови, за основу її елементарної одиниці можна вибрати певне знакове утворення, а потім, здійснюючи інтеграцію цих знакових утворень, простежити шлях ускладнення вихідного рівня або заглибитись у структуру їх будов як попередньої бази чи простішої знакової системи, диференціюючи їх.

Семантичне поле має форму декартових координат, де одна вісь відповідає рівню складності, а інша — якісній характеристиці. Точки цього простору складають численність елементів рівня знакової системи. Таким чином будується простір наступного рівня знакової системи. Для зменшення розмірності, яка неминуче виникає під час будування семантичного поля наступного рівня знакової системи, був використаний принцип ізоморфізму [4, *39*].

При відтворенні слова оцінюється зміст, а не запам'ятовується послідовність букв у ньому. Останні об'єднуються відповідно до правил, що породжують інтонацію речення. Третій рівень матриці — фраза, яка складається з елементів-слів. При сприйнятті фрази оцінюється її смисловий зміст, однак не запам'ятовуються докладно слова, а тим більше букви. Четвертий рівень матриці — це розповідь, що складається з елементів-фраз. У процесі слухання розповіді оцінюється зміст тексту, а не запам'ятовується конкретне речення, слово, буква, де і в якій послідовності вони промовлялись.

У кожній з матриць, що відображають формування знака нового рівня із знаків попереднього, будь-яка сукупність, що складається з кінцевого числа її елементів, має чітко визначений центр мас, причому єдиний. Він і є елементарним знаком такого рівня.

Матриця "букви — їх послідовність" дає змогу уявити слово як сукупність точок площини. Кожна точка площини має свою чисельну характеристику. Кількість цих точок та їх послідовність складають слово. У нашому випадку матриця є оператором розпізнавання слів (або рецептором у полі звуків). Будь-яка послідовність точок на вісі з урахуванням їх кількості має єдиний центр мас. Це дає можливість уявити точку, яка відповідає центру мас і слову, числом на вісі слів, що були використані.

Таким чином, для побудови вісі набору застосованих слів проводиться двоступеневе пе-

ретворення. Спочатку визначається структура слова — набір елементів і послідовність їх включення, потім центр їх мас, який перетворюється у конкретну точку вісі слів або словникового фонду, що використовуються. Отримання вісі використаних слів і встановлення порядку їх слідування дає змогу побудувати наступний рівень знакової системи — фразу, речення. Такий підхід щодо формування знакової системи мови визначається принципом опосередковування результату попереднього рівня організації. Практично процес ускладнення здійснюється на всіх рівнях одночасно, розвиваючись за концентричною системою вдосконалення.

Аналіз послідовного формування багаторівневої знакової системи дає змогу встановити, при якому кількісному накопиченні елементів попереднього рівня починають формуватися знаки наступного, вищого рівня. Це також дає можливість спостерігати, як відбувається процес розширення знакової системи за рівнями її організації, тобто визначити коефіцієнт перетворення одного рівня на інший.

Можливість багатогранного використання слова-знака в різноманітних сполученнях з іншими словами розкриває глибину знання мови. Повне розуміння спостерігається в тому випадку, коли збігаються семантичне поле, смисловий зміст слова і власне поле варіативності його використання. Розмірність цих характеристик чітко спостерігається у використаній методиці формування різноманітних рівнів знакових систем мови матричним способом. Слід зазначити, що метод прямого занурення у мовне середовище або материнський метод не вирішують проблем, які виникають при вивченні іноземної мови, оскільки потрібно враховувати всю складність і багатогранність самого мовного середовища. Фактично це витікає з аналізу формування знакової системи рідної мови, де, крім самого середовища об'єктної мови першого рівня, важлива його структура — ступінь складності узагальнення кожного слова-знака. Виникнення знакових відображень на вищому рівні починає виявлятися лише через досягнення певної щільності інформації, накопиченої на попередніх рівнях.

Характерною рисою цього процесу є те, що він проходить безперервно на всіх рівнях організації з постійним коефіцієнтом перетворення. Для кожного наступного кроку ускладнення будь-якого рівня знакової системи необхідна все більша частота вживання засвоєного знака, що, зрештою, і визначає межу накопичення знакового запасу мови. Припинення використання якогось розділу знакової системи призводить до його втрати. Найбільш вразливими у цьому відношенні виявляються найвищі рівні організації знакових систем мови.

Використання методу семантичного простору також надає можливість визначити необхідний словниковий запас при навчанні мови для вираження якогось смислового опису, встановлювати близькість смислового змісту різноманітних висловлювань, що особливо важливо при здійсненні перекладів з однієї мови іншою в тому випадку, коли переклад здійснюється за допомогою рідної мови.

Застосування методу кластерного аналізу дало змогу встановити структуру відношень елементів суб'єктивного семантичного простору, його формування на різноманітних стадіях навчання як у віковому плані, так і в поетапному засвоєнні нового понятійного апарату [8, *41*].

Поряд із загальними принципами організації психічного процесу засвоєння знакових систем вивчення іноземної та рідної мови передбачає свої характерні риси. Їх ознакою є те, що сприйняття та передання знакових систем мови відбувається завдяки зоровим і слуховим аналізаторам.

Прерогатива засвоєння усної або письмової мови, сприйняття вимовленого або написаного тексту має яскраво виражені індивідуальні риси. Для глибшого засвоєння мови доцільно формувати мікрогрупи на базі аналізу показників навчання. Проведені спостереження свідчать про те, що самостійний розподіл студентів у мікрогрупи ґрунтується за принципом таких характеристик, як словниковий запас та однаковий його якісний показник, загальна схильність до типу мови, що засвоюється (усна або письмова), а також бажання бути лідером. Найефективніше навчання сформованих таким чином мікрогруп спостерігається при їх кількісному складі з трьох-п'яти осіб.

Склад мікрогрупи, залежно від психологічних і соціальних причин, змінюється впродовж періоду навчання. Залежно від тематики навчального матеріалу та його актуальності чисельність підгруп може зростати до шести осіб, але при великій кількості тих, хто навчається, якість засвоєння усної мови відносно процесу мовлення погіршується. У свою чергу, розпізнавання чужої мови при "пасивному" її сприйнятті поліпшується. Для того щоб підвести групу до однаково високого рівня оволодіння усним мовленням (сприйняття та відтворення інформації), склад підгруп із трьох-п'яти осіб має бути "плаваючим". Це дає

можливість студентам частіше спілкуватися, розпізнавати усне мовлення, тобто говорити, а також слухати та розуміти відтінки голосів різних тембрів. Такий підхід у навчанні іноземній мові до теперішнього часу не описаний в літературі та застосований нами вперше.

Активність студентів та їхній інтерес до матеріалу, що має бути засвоєний, найвищі у тому разі, коли базові знання знаходяться в інтервалі 2/3–3/4 від складності навчального матеріалу, запропонованого викладачем. Про це свідчить аналіз результатів навчання усній, письмовій (рідній і іноземній) мовам, а також засвоєння предметних мов фізики, біології, математики та ін. З кожним наступним ускладненням матеріалу при дотриманні цих умов час на його засвоєння збільшується за експоненціальною залежністю. Цей факт дає змогу встановити індивідуальні межі засвоєння матеріалу за його складністю та об'ємом [11, *50*].

Уведений засіб "координатної" реєстрації якісної та кількісної структури засвоюваної мови дає можливість розпізнати рівень формування метамови, або складність організації знакової системи вузькоспеціалізованої мови. Результати, вперше отримані у проведених дослідженнях, можуть бути використані у паспортизації індивідуальних особливостей та професіональної здатності до роботи перекладачем, редактором, викладачем і та ін.

У процесі формування знакових систем важливу роль відіграють індивідуальні характеристики. Вони пов'язані з особливістю застосування слів при побудові фраз, а фраз, у свою чергу, — при побудові теми. За умов певного засвоєння усної та письмової мови чіткіше виявляється закономірність побудови фраз за кількістю слів і термінів, які найчастіше використовуються. У цьому полягає індивідуальна характеристика репродуктивної функції мовлення. Використання отриманих даних дає змогу з досить високою точністю ідентифікувати належність тексту конкретній особі навіть у випадках спотворення почерку або дикції (в усному мовленні).

Дослідження такого типу проводились раніше для розпізнавання передання сигналів за допомогою азбуки "Морзе". Така система розпізнавання сигналів, що передаються, зараз не використовується, хоча задача ідентифікації образу при його розпізнаванні залишається актуальною. В наш час аналогічні дослідження майже не проводяться, а тому отримані нами результати на підставі проведених дослідів є, порівняно з наведеною вище інформацією, наступним кроком вперед. Це пояснюється тим, що вимовлена або написана мова при її загальноприйнятому відтворенні є більш складною організацією передання інформації, ніж це уявлялося в часи використання азбуки "Морзе".

Порівнюючи різні методи засвоєння знакових систем мови, не слід забувати, що прагнення навчити студента чи учня мислити іноземною мовою та оцінити глибину його знань як здатність міркувати за допомогою цієї мови є недостатньо обґрунтованим. Це ствердження виходить з того факту, що при достатньому об'ємі засвоєння "об'єктної" мови процес формування нового рівня — предметної мови — залишається абсолютно однаковим при засвоєнні рідної мови за рівнями його організації та іноземної мови. Прямий, або материнський, метод засвоєння іноземної мови не може бути переважним відносно перекладного методу навчання. Правильна організація класичного навчання мови настільки ж ефективна, як і прямий метод. Провідним фактором в обох випадках є формування потреб та інтересів у студентів до отримання знань та забезпечення доступності сприйняття їх з боку тих, хто навчається.

Досконале володіння мовою — це здібність людини мислити за її допомогою. Проте, говорячи про таку оцінку, слід зробити кілька уточнень. Передусім це стосується ствердження відносно здатності мислення мовою, яка вивчається. Немає ніякого сенсу взагалі говорити про мислення, якщо не враховувати складність цього процесу та рівень його організації. Мислення і мовлення невід'ємні одне від одного. На різних етапах розвитку та засвоювання мовлення такий зв'язок має певні коливання. Дитина у своєму розвитку може мислити навіть тоді, коли ще не вміє розмовляти, саме потреба виразити свої думки приводить її до оволодіння мовленням. У свою чергу, досягнення наукового відкриття у будь-якій галузі знань випереджає появу тієї знакової системи метамови, у сфері якої робиться відкриття та формуються нові поняття. Виражена словами думка дає змогу розширити коло людей, для яких вона стає доступною. Це створює можливість її подальшого розвитку. Сам процес мислення можна уявити як процес думок, що послідовно змінюють одна одну. Мислення можливе лише на базі певного обсягу знань. Незалежно від того, якою мовою вони висловлені, має існувати достатній мінімум, що забезпечує можливість їх логічного поєднання в думку.

Знання мови визначає повноту вияву думки. Коли дві або більше мов, що вивчаються, мають

однакову складність та рівень організації відповідних знакових систем, рівні мислення на них також збігаються.

Щоб забезпечити адекватне середовище спілкування, необхідно цілеспрямовано формувати навчальні групи за кількісним та якісним складом. Ефективність навчання мові визначається комунікативними ситуаціями. Тому в організації навчального процесу при засвоєнні іноземної мови комунікативні відносини становлять основу формування середовища для побудови оптимального алгоритму навчання.

Мова як знакова система має багаторівневу структуру, що зумовлює необхідність поетапного засвоєння кожного рівня її організації. Процес такого засвоєння знакової системи може бути ефективним у тому разі, коли він проходить відповідно до закономірностей адаптивної діяльності особистості, яку зумовлюють психічні процеси. При досягненні вищого рівня "метамови" зростає взаєморозуміння у вигляді як міжрівневого спілкування, так і в межах одного рівня різних "метамов" [12, *36*].

Ускладнення кожного рівня знакової системи мови організовано за однаковою закономірністю. Вона полягає у зростанні узагальнюючої значущості понять і термінів, що при цьому використовуються. Варіативність їх використання відносно базового рівня для кожної особи має свої межі, що зумовлює подальше ускладнення знакової системи мови, яка засвоюється. Цю закономірність однаковою мірою можна спостерігати і у віковому аспекті, де важливим фактором, крім соціального середовища, є рівень визрівання та розвитку морфофункціональних структур, які забезпечують психічну діяльність особи.

Особливістю формування знакової системи мови є зростання відмінностей в узагальнюючому значенні "слова-знаку". Швидкість такого процесу пов'язана з кількісним показником частоти застосування цього терміна та кроком ускладнення умов його використання. Швидкість засвоєння знакової системи мови при зміні рівнів її організації знижується за експоненціальною залежністю. Цей факт визначає рівень індивідуального навчання. Характеристики засвоєння інформації — крок ускладнення, кількість повторень, рівень навчання — складають основу оптимального алгоритму навчання й однаковою мірою виявляються у формуванні стереотипних знакових образів на всіх етапах вивчення мови.

Для забезпечення ефективності засвоєння мовного спілкування паралельно з обов'язковим додержанням структури оптимального алгоритму навчання необхідно формувати мікрогрупи у складі трьох-п'яти осіб, які за основними характеристиками цього алгоритму та рівнем базової підготовки не повинні виходити за межі 10 % варіацій показників, що підлягають контролю. Крім цього, члени мікрогруп повинні мати загальні комунікативні показники. Відносно розвитку ефективності мовного спілкування слід зазначити, що суттєвою умовою повноцінного спілкування є встановлення індивідуальних здібностей тих, хто навчається, до засвоєння ними усного або письмового мовлення.

Багатогранність методів вивчення іноземної мови, як і будь-якої іншої мови спілкування взагалі, досягає своєї ефективності лише у тому випадку, коли ці методи максимально наближені до оптимального алгоритму навчання. Слід зазначити, що різні умови середовища надають перевагу певному конкретному методу. Розгляд ефективності методу навчання без урахування умов середовища його використання не має сенсу. Абсолютизація застосування прямого, або материнського, методу занурення в однакове мовне середовище, або класичного методу, досягає своєї мети на кожному конкретному етапі розвитку мови та його рівня складності. При дотриманні встановлених правил побудови оптимального алгоритму навчання ефективнішим буде той метод, який забезпечує більш удосконалену основу об'єктного розуміння понять, що засвоюються студентами або учнями.

В основу практичних рекомендацій, які сприятимуть підвищенню ефективності вивчення іноземної мови, можна покласти такі:

- при формуванні навчальних груп необхідно встановлювати базовий рівень готовності осіб до засвоєння мови конкретної спрямованості;
- визначати доступні етапи ускладнення навчального матеріалу та кількість разів їх використання близько 80 % ефективності його засвоєння. На момент досягнення цього показника стає можливим нове ускладнення матеріалу, яке за рівнем доступності не може бути нижчим, ніж 65 % загальної складності;
- до паспортизації характеристик тих, хто навчається, повинні входити такі їхні риси, як здібність до засвоєння усного та писемного мовлення, а також загальний показник навчання або придатності до оволодіння певною професією;

- інтегральний показник ефективного групового навчання за характеристиками паспортизації, що були наведені вище, не повинен перевершувати 10 % його варіації.

Література

1. *Библер В. С.* От наукоучения — к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. — М.: Лабиринт, 1990. — 382 с.
2. *Вайсбург М. Л.* Цели обучения иностранным языкам и журнал "Иностранные языки в школе" // Иностранные языки в школе. — 1994. — № 6. — С. 12–13.
3. *Гуревич П. С.* Ментальность как тип культуры // Культурология. — М.: Философская мысль, 1996. — 245 с.
4. *Єгорова В. В.* Метод випадків і ситуацій як засіб активізації самостійної навчальної діяльності студентів-економістів (на прикладі вивчення іноземної мови) // Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки. — К.: Вища шк., 2005. — С. 39–40.
5. *Караулов Ю. Н.* Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности // Русский ассоциативный словарь. — Кн. 1: Прямой словарь: от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка. — Ч. 1 / Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов и др. — М.: Инновации, 1994.
6. *Коваль І. В.* Психолого-методичний аспект формування іншомовних граматичних навичок при навчанні говорінню // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. — К.: Либідь, 2005. — С. 120–122.
7. *Козубай В. І.,* Морська Л. М. Використання новітніх технологій у формуванні мовленнєвих навичок та комунікативної компетенції // Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки. — К., 2005. — С. 40–42.
8. *Леонтьев А. А.* Язык не должен быть "чужим" // Этнопсихолингвистические аспекты преподавания иностранных языков. — М.: Язык, 1996.
9. *Лихачев Д. С.* Раздумья. — М.: Философская мысль, 1991. — 287с.
10. *Малюська З. В.* Інтенсифікація навчання граматики англійської мови в технічному вузі// Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки. — М., 2005. — С. 49–50.
11. *Матвійчук Л. О.* Групова робота як один із методів інтерактивного навчання // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. — К.: Вища шк., 2005. — С. 117–119.
12. *Мисечко О. Е.* Формування рефлективного підходу до професійної діяльності в ході підготовки майбутнього вчителя іноземних мов // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. — К.: Іноземні мови, 2005. — С. 35–41.
13. *Петренко В. Ф.* Психосемантика сознания. — М.: Психология, 1988.
14. *Психолингвистика.* — М.: Лингвистика, 1984.

Проведено емпіричне дослідження психічних процесів, які безпосередньо інтенсифікують засвоєння іноземної мови. Встановлено, що задля забезпечення ефективного засвоєння іноземного матеріалу паралельно з обов'язковим додержанням структури оптимального алгоритму навчання необхідно формувати мікрогрупи у складі трьох-п'яти осіб, які за основними характеристиками цього алгоритму та рівнем базової підготовки не повинні виходити за межі 10 % варіацій показників, що підлягають контролю. Особливо наголошується на тому, що при формуванні навчальних груп необхідно встановлювати базовий рівень готовності осіб до засвоєння мови конкретної спрямованості.

Проведено эмпирическое исследование психических процессов, которые непосредственно интенсифицируют усвоение иностранного языка. Установлено, что для обеспечения эфективности усвоения языкового материала паралельно с обязательным соответствием оптимального алгоритма усвоения необходимо формировать микрогруппы из четырех-пяти человек, которые согласно основным характеристикам этого алгоритма и уровню базовой подготовки не должны превышать 10 % вариаций показателей, а также необходимо установить базовый уровень готовности студентов.

The author of the article has conducted empiric research of psychological processes that intensify foreign languages study and also came to the conclusion that it is necessary to form microgroups consisting of 4-5 persons according to the major characteristics of this algorithm and the basic preparation level and should not be more than 10 % of the variation indeses for efficient foreign language material instruction.

Надійшла 3 березня 2008 р.